

Omítky a zdící malty

Pojivo + plnivo + záměsová voda (+ příměsi a přísady)

- do 19. stol. – hlíny, vápno, sádra
- 20. stol. vápno + cement, cement samostatně
- od 50. let výhradně vápenocementové omítky

Rozdělení omítek

- podle použití – interiérové a exteriérové
- podle pojiva – hliněné, sádrové, hořečnaté, sádrovápenné, vápenné ze vzdušného vápna, vápenné z hydraulického vápna, vápenopucolánové, vápenocementové, cementové
- podle plniva – jemnozrnné, hrubozrnné, s vláknitou výztuží, s organickým plnivem
- podle technologie aplikace – ručně nanášené (hlazené, utahované, s nerovným povrchem, se strukturovaným povrchem, speciální techniky (sgrafito, umělý mramor)), strojně nanášené
- podle funkce – estetické, tepelně izolační, sanační, obětované
- podle postavení vrstvy – vyrovnávací, jádrové, štukové
- podle počtu vrstev – jednovrstvé, vícevrstvé
- podle barevnosti – probarvené, neprobarvené

Plniva

Anorganická plniva

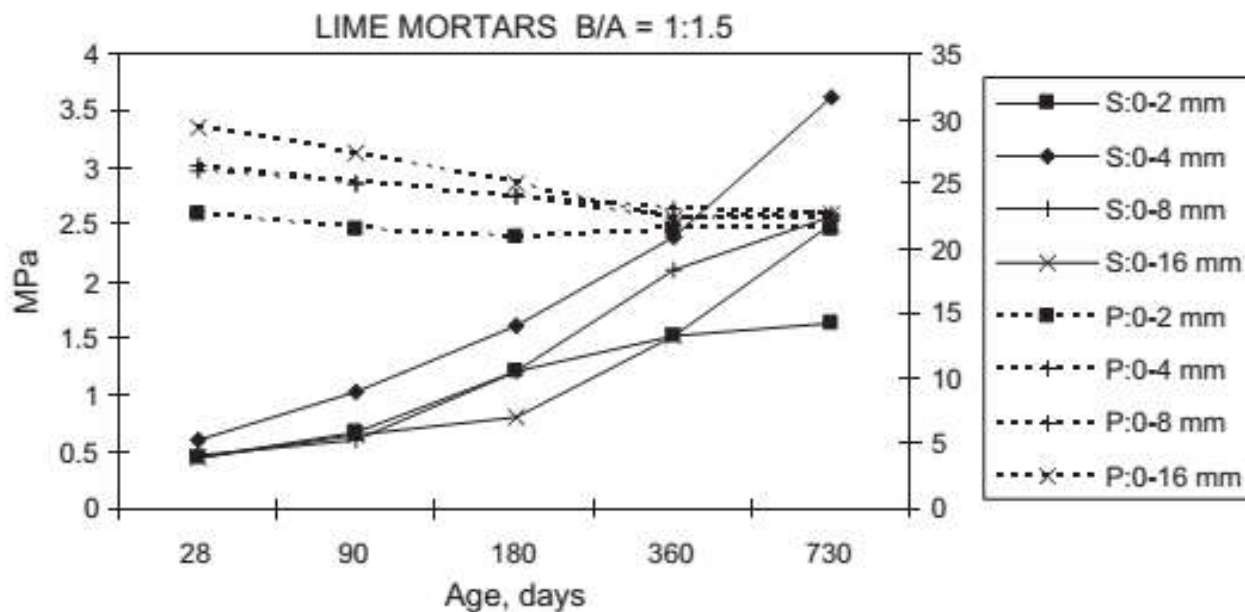
- křemenné písky (obsahují i jiné minerály – živce, slídy, jílové miner.)
- kamenné drti (vápenec, čedič)
- kamenné moučky (velmi jemné podíly)

Podle druhu omítky se volí velikost zrn písku:

- jádrové omítky – 0/4 mm
- štukové omítky – 0/1 mm (někdy jen 0/0,4 mm)

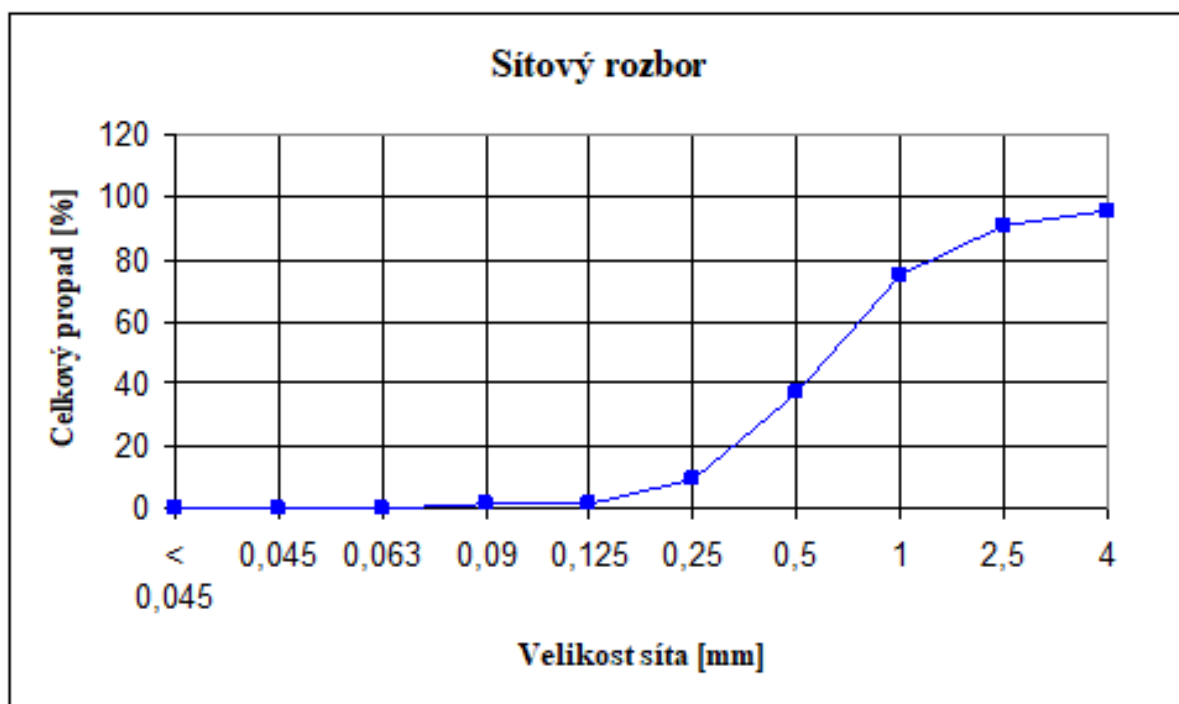
Na historických stavbách se lze setkat i se zrny do 10 mm.

Písek má být co nejčistší – co nejméně jílových částic, se spojitou granulometrickou křivkou, při absenci jemných částic – mezerovitá struktura omítky, příliš jemných částic – nedostatek pojiva na obalení zrn – horší mechanické vlastnosti omítky).

Vliv frakce kameniva na pevnost (S) a porozitu (P) malty

Sítový rozbor kameniva – prosévání přes sadu sít o velikosti ok 0,025–4,00 mm – vážení podílu, který nepropadne oky

Nejlepších pevností v maltě dosahuje ostrohranný písek, těžný, praný, s plynulou granulometrií – nevhodný do štuků – znesnadňuje vyhlazení omítky.

Při opravách omítek historických staveb je nutné volit takovou skladbu kameniva, aby byl zachován původní vzhled omítky.

Množství a druh písku může změnit barevnost omítky (různá barevnost písků – obsah Fe_2O_3 , různě barevné minerály SiO_2 , minerály těžkých kovů).

Vápencové kamenivo – možnost využití v blízkosti vápencových lomů, urychluje karbonataci (jemná zrna CaCO_3 slouží jako nukleační centra krystalizace CaCO_3 vznikajícího karbonatů $\text{Ca}(\text{OH})_2$).

- více nasákavé než křemenný písek – nutnost zvýšit vodní součinitel, více porézní struktura po odpaření vody – výhoda u hydraulických pojiv – lepší hydratace

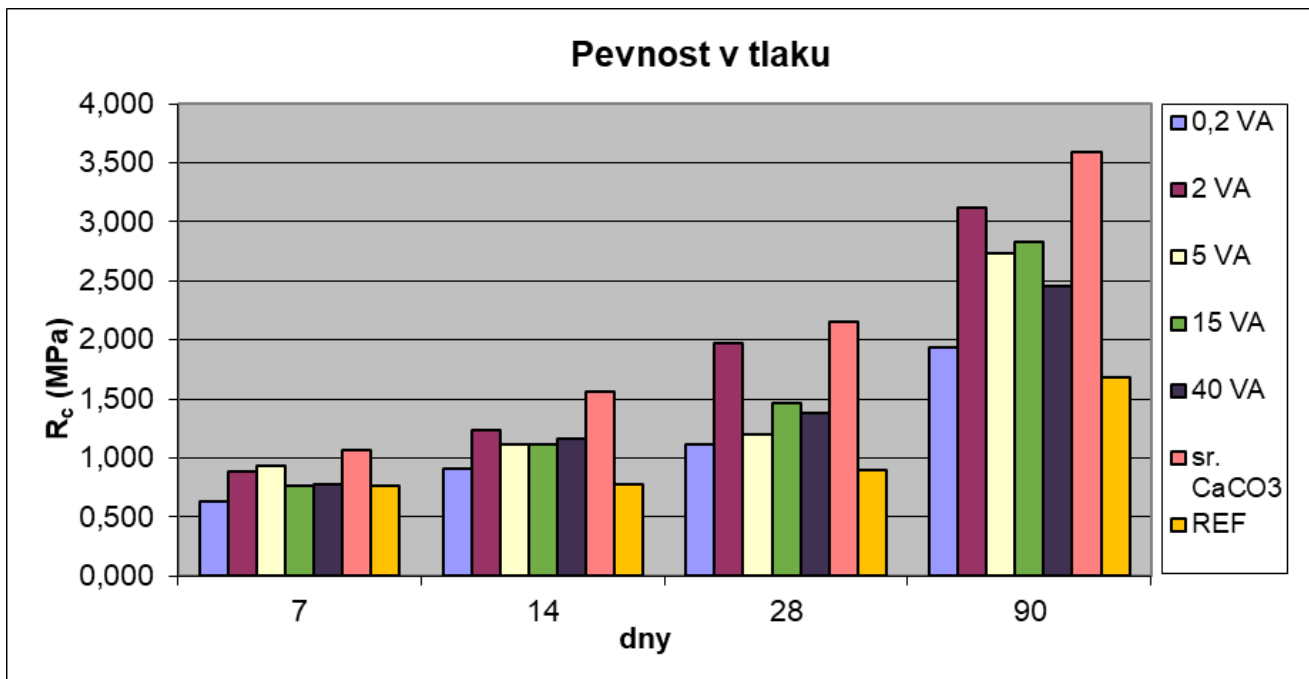
Cílené používání mramorové drti do Řeckých a Římských omítek (zlepšení mechanických a estetických vlastností).

V období renesance – *Stucco lustro* – fresky malované do čerstvé omítky s vápencovým kamenivem, vyleštěné achátem, špachtlí nebo štukatérskou žehličkou.

Kletování omítek – hlazení omítky dřevěným hladítkem tak, aby se voda částečně vytlačila na povrch. Následuje zaprášení povrchu mramorovou moučkou, nebo křídou a vyhlazení kovovým hladítkem – podklad pro malbu, nebo napouštění včelím voskem, fermeží – hladký, lesklý povrch.

V současnosti – využití vápencového kameniva o různé zrnitosti v suchých prefabrikovaných omítkových směsích – korekce granulometrie kameniva.

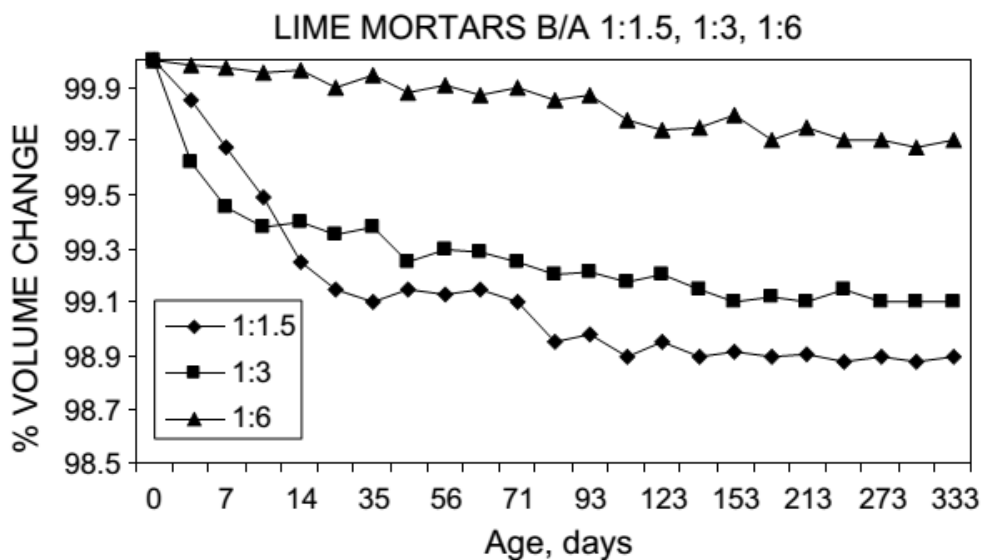
Jemně mletý vápenec – tzv. filler v betonových směsích, v omítkách ovlivňuje porozitu, přispívá k vyšším pevnostem, urychluje karbonataci (ideální velikost částic 2–5 μm).

Pevnosti v tlaku vápenných omítek s náhradou 10 % kameniva jemně mletým vápencem

Poměr pojivo/kamenivo

Vliv na: zpracovatelnost malty – s rostoucím poměrem roste vodní součinitel (zvýšená porozita), zmenšuje se smrštění

Obecně je nejpoužívanější poměr **1 : 3** objemově z důvodu dostatečných pevností, ceny, porozity a smrštění (nejvyšších pevností dosahuje vápenná malta s poměrem 1 : 0,5).

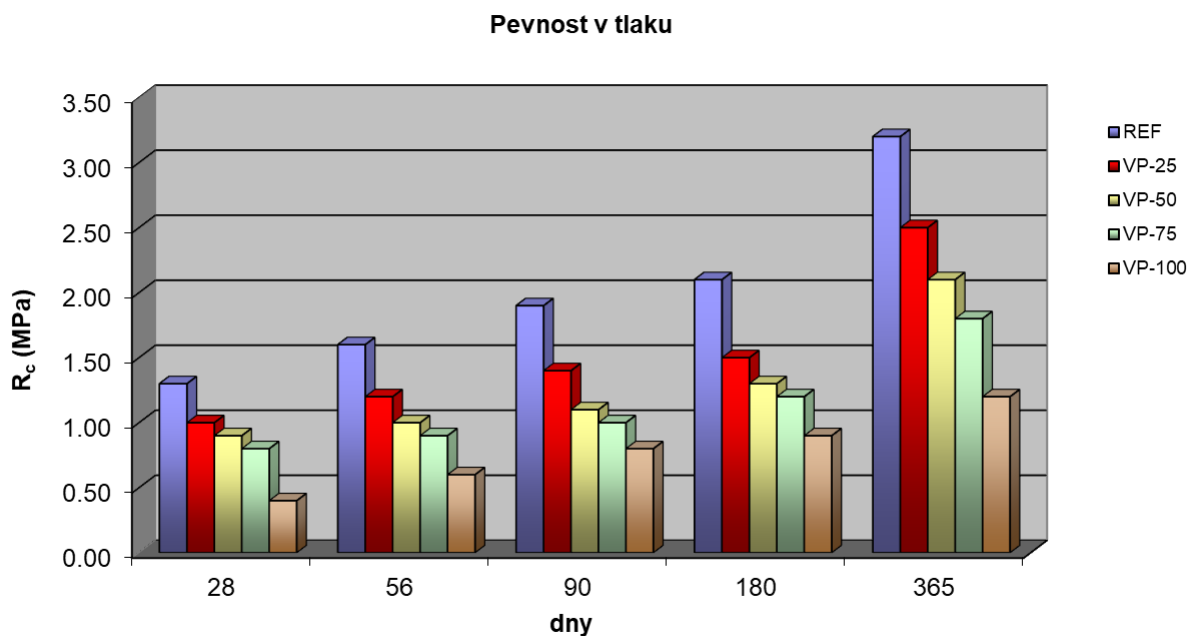
Při restaurování malt (omítek) – snaha co nejpřesněji se přiblížit původní maltě.

Lehké kamenivo

Použití k ovlivnění obj. hmotnosti malty, nasákavosti, porozity, izolačních vlastností

- **expandovaný perlit** – lehký ($100\text{--}150\text{ kg}\cdot\text{m}^{-3}$), zrnitý, výborně tepelně a zvukově izolující, inertní, nehořlavý, netoxický, má sorpční schopnosti, mrazuvzdorný, vysoký podíl amorfnní fáze – pucolánově aktivní
  - vyrábí se tepelným zpracování (expandací) při $900\text{--}1300\text{ }^{\circ}\text{C}$, duté kuličky až 10krát objemnější než surový perlit (vulkanická hornina)
  - využití ve všech typech malt – hlavně pro vylehčení a izolaci
  - **nevýhody** – snižuje pevnosti, zvyšuje nasákavost, zvyšuje porozitu (někdy výhoda)
  - dá se hydrofobizovat – pak není nasákavý

Hydrofobizované omítkové směsi zabraňují transportu vlhkosti ze zdiva k líci omítky – dochází k posunu kapilární vlhkosti nad hydrofobizovanou omítku! Neukládají se v omítce soli ze zdiva.

- **expandované jíly** – různé druhy a komerční názvy, různé tvary (duté kuličky, ostrohranná dutá zrna), Keramzit, Liapor,
  - nízká obj. hm. (vyšší než perlit), vysoký podíl amorfnní fáze, dobré izolační vlastnosti, nehořlavost, snížení pevností malt

Keramzit

Liapor

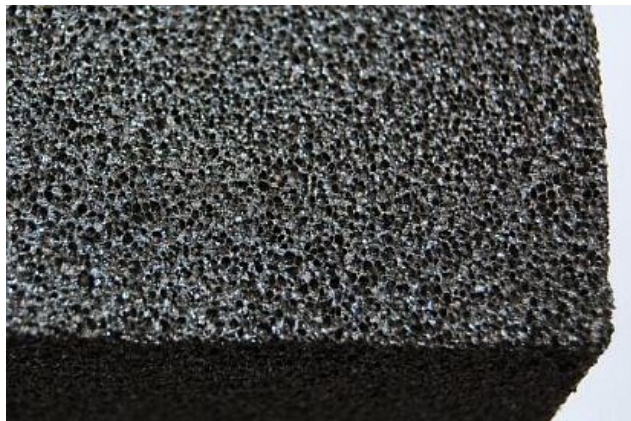
- **expandované (pěnové) sklo** – různé komerční názvy (Liaver, Refaglass, Foamglas, A-glass), granulát o různé zrnitosti nebo izolační desky
  - nízká obj. hm., výborné izolační vlastnosti, vysoký obsah amorfnní fáze, nehořlavost, inertnost, snižuje pevnosti, zvyšuje nasákavost

Liaver

Refaglass

Foamglas

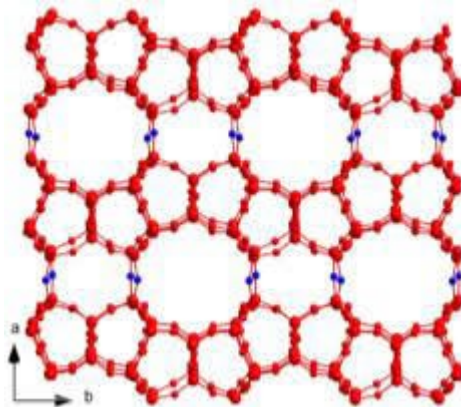
➤ **přírodní lehká kameniva** – většinou s vysokým podílem amorfní fáze

Pemza – vyvřelá hornina pórovité struktury, zcela amorfní – přírodní sklo (napěnění při vulkanických erupcích) – bílá, šedá, nažloutlá

Láva – ztuhlá roztavená hornina vzniklá sopečnou činností – na povrchu amorfní (sklovitá), uvnitř krystalické fáze, těžší než pemza, různě zbarvená, porézní,

Přírodní zeolit – krystalický hydratovaný aluminosilikát alkalických kovů a kovů alkalických zemin, vznikl za vysokých teplot a tlaků ze sopečného popela – hlavní minerály klinoptilolit, heulandit. Obsahuje i amorfní fázi. Mikroporézní materiál – v pórech kationty kovů a voda,

– použití k imobilizaci těžkých kovů z vod, zadržuje množství tuhých, kapalných i plyných látek (iontovýmenné procesy)

Skleněná vlákna –

zejména do sádrových omítek, omítek s hydraulickými složkami (náchylná na zásadité prostředí – nutné povrchově upravit)

Uhlíková vlákna –

ke zlepšení vodivostních vlastností malt

Organická plniva

Přírodní rostlinná a živočišná vlákna používaná dříve k vyztužení malt (zabraňují smrštění, zvyšují pevnost v tahu za ohybu)

- kozí chlupy, koňské chlupy, plevy, piliny, celulózová vlákna

Dnes – konopná vlákna, bavlněná vlákna, drcený korek, karton, polypropylenová vlákna, polyamidová vlákna, polystyren (nic nelze použít na historické objekty)

Přísady

Anorganické

- pucolány, hydraulicky reagující látky – ke zvýšení pevností, odolnosti ve vlhkém prostředí

Organické

Typ přísady	Přírodní látka
Urychlovače	Bílek, volská krev, cukr, sádlo, tvaroh, škrob
Zpomalovače	Ovocné šťávy, lepek, borax, melasa
Plastifikátory	Mléko, bílek, tuky, kalafuna
Provzdušňovače	Slad, pivo, moč
Těsnící a hydrofobní přísady	Tuky, oleje, vosky, asphalt, cukerné materiály
Adhesiva	Kalafuna, kasein, kliš, želatina
Zpevňovače	Melasa, cukr, tuky, žitné těsto, lepek, sražené mléko, bílek, rostlinné gummy, kasein, sýr, krev

Bílkoviny – lepek, kasein, kolagen, keratin, vaječné bílkoviny – lecitin (emulgátor)

Nejlépejších výsledků dosahoval **kasein** (přídavek tvarohu) – v zásaditém prostředí tvoří nerozpustný kaseinát vápenatý – dobře vázán na pojivo omítky (ostatní kaseináty jsou rozpustné).

Vosky a asphalt – pouze povrchová úprava omítek – hydrofobizace

Tuky – rostlinné oleje, živočišné tuky – hydrofobizace omítek

Pryskyřice – po zaschnutí tvoří pevnou elastickou hmotu, hlavní složkou jsou terpenoidy (kalafuna), živočišná pryskyřice – šelak – použití ke snížení nasákavosti porézních materiálů

Barviva

Probarvení omítek v celé její hmotě – velmi jemné, velmi malé množství

- použití stálých materiálů při $pH = 12,5$
- oxidy kovů (různé modifikace Fe_2O_3), sírany
- přírodní hlinky
- mletý cihelný střep
- indigo